

М. С. Боровцова

аспірантка

кафедра глибокої психології та психотерапії

Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського

ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Статтю присвячено теоретичному аналізу проблеми змісту гендерної ідентичності особистості. Автор виділяє три теоретичні підходи до розв'язання зазначеної проблеми: свідомісний, статусно-рольовий і самісний. У статті запропоновано нове тлумачення гендерної ідентичності, обґрунтоване відношенням цього феномену до гендеру та особистісної ідентичності.

Ключові слова: гендер, гендерна ідентичність, свідомісний підхід, статусно-рольовий підхід, самісний підхід.

Постановка проблеми. Теоретико-методологічному й емпіричному аналізу психічної репрезентації статі — гендеру — та переживання її відношень з Я — гендерної ідентичності — нині присвячене широке коло філософських, психологічних, педагогічних і соціологічних досліджень. Відносна нещодавність введення категорії «гендерного» до термінології зазначених наук і безумовна багатоаспектність феномену, який вона позначає, стали причиною об'ємності та неоднорідності предметного поля її вивчення. Значну частку цього поля складають поняття, безпосередньо пов'язані із дослідженням проблеми змісту гендерної ідентичності, а саме: стать, гендер, психологічна стать, психічна стать, статева ідентичність, статеворольова ідентичність, статеві ролі, гендерні ролі, гендерновідповідна поведінка, маскуліність/фемініність, жіночність/чоловічність. Таке понятійне розмаїття, з одного боку, забезпечує багатим теоретичним та емпіричним матеріалом, проте з іншого — викриває актуальну проблему гендерної термінології. Окремі групи зазначених понять у науковій літературі вживаються переважно синонімічно (наприклад, «стать» і «гендер», «психологічна стать» і «гендер», «психологічна стать» і «гендерна ідентичність», «статеворольова» і «гендерна ідентичність»), рідше — між феноменами, означеними даними поняттями, дослідники припускають певний структурний та динамічний зв'язок (наприклад, «біологічна стать» як складова «гендеру», «статева ідентичність» як першооснова «гендерної»), однак часто сутності досліджуваних об'єктів збігаються і вживання терміна автором залежить від того, який саме аспект гендеру чи гендерної ідентичності він прагне підкреслити (наприклад, вживається «гендер» замість «гендерні стереотипи», «гендерна ідентичність» замість «гендерна самооцінка»). Отже, питання змісту гендерної ідентичності особистості залишається дискусійним та на сьогодні не має однозначного розв'язання.

Мета статті — з'ясувати зміст гендерної ідентичності особистості на основі теоретичного аналізу і зіставлення наявних підходів до її тлумачення.

Аналіз останніх досліджень із питання визначення гендерної ідентичності (далі — ГІ) особистості дозволив нам сформулювати такі теоретико-методологічні підходи до розуміння її змісту, що співіснують у наукових дискурсах: *свідомісний, статусно-рольовий та самісний*.

Свідомісний підхід [3–5; 7; 9; 10; 12; 15; 16; 22–24; 28; 30; 32; 34; 36; 48; 50–52 та ін.] передбачає тлумачення ГІ як аспекту самосвідомості або ж певного ступеня усвідомлення своєї статі/гендеру. Так, на думку Н. Смелзера, ГІ є одним з чотирьох компонентів статевої самосвідомості (поряд з біологічною статтю, гендерними ідеалами і сексуальними ролями) та «пов'язана з нашим уявленням про свою стать — з тим, чи відчуваємо ми себе насправді чоловіком або жінкою» [36, с. 63]. Автор підкреслює, що усвідомлення людиною своєї статі не завжди узгоджене з її біологічною статтю, адже загальноприйняті гендерні ідеали можуть не влаштовувати конкретного індивіда. Дослідники розвитку ГІ у дитячому віці Р. Carver, D. Perry та J. Yunger вважають доречним розцінювати її як багатовимірний конструкт, сутність якого — «сукупність думок і почуттів стосовно своєї гендерної категорії і свого членства в ній» [48, с. 95]. У публікаціях В. Elliot ГІ визначається як «усвідомлення приналежності до однієї із двох статей, усвідомлення-осягнення, яке з часом стає досить складним» [50]. S. Kessler розглядає ГІ в аспекті «відчуття себе як приналежного до жіночої або чоловічої категорії» [51, с. 6]. С. Martin, D. Ruble і J. Szkrybalo ототожнюють ГІ з гендерним маркуванням (gender labeling), яке виступає організатором гендерного розвитку в структурі базового гендерного розуміння [52]. С. Дев'ятих, застосовуючи поняття «статева ідентичність» у значенні гендерної, тлумачить її як «аспект статевої свідомості, що описує переживання себе як представника статі» [12, с. 29]. М. Бороденко, М. Коляснікова і В. Петровський, що розвивають підхід до статі як до гетерогенної цілісності, розуміють ГІ в аспекті психологічних характеристик статі, які «представлені в самосвідомості і виражені в індивідуально-специфічній статевої рольовій поведінці» [4, с. 181]. С. Бутковська тлумачить ГІ як «усвідомлення свого зв'язку з культурними визначеннями чоловічності і жіночності» [5, с. 34], що безпосередньо стосується категоризації себе як представника певної статевої групи. В. Козлов і Н. Шухова визначають ГІ як «аспект самосвідомості, представлений багаторівневою системою співвіднесення особистості з тілесними, психофізіологічними, психологічними і соціокультурними значеннями маскуліності і фемінінності як незалежних вимірів» [24, с. 18].

Серед українських дослідників свідомісний підхід до розв'язання проблеми ГІ розробляє, зокрема, Н. Городнова, яка підкреслює, що ГІ як «усвідомлення і переживання індивідом своєї позиції Я по відношенню до певних взірців-еталонів статі є одним з основних стрижнів свідомості особистості» [9, с. 36]. Т. Говорун, О. Кікінежді розглядають ГІ як «ідентичність, яка характеризує людину з точки зору її належності до чоловічої чи жіночої статі, усвідомлене прийняття нею взірців мужності і жіночності в культурі» [7, с. 302]. Як «усвідомлене переживання індивідом своєї позиції «Я» по відношенню до соціальних канонів — еталонів статі» визна-

чає ГІ особистості О. Морозова-Ларіна [30, с. 57], вказуючи на особливе значення соціокультурних детермінант у її становленні. Відповідно до поглядів Д. Гошовської, ГІ — це «один із фундаментальних компонентів і механізмів розвитку статевого самоусвідомлення» [10, с. 88], неопіненно важливий для здобуття подальших ідентичностей, зокрема фахової. На думку Т. Лень, ГІ — це «усвідомлення індивідом своєї статевої приналежності, суб'єктивне осмислення, переживання статевої ролі, яке виявляється в єдності статевого усвідомлення та поведінки» [28, с. 109]. За поглядами В. Ключової-Цобенко, ГІ — це «усвідомлення й прийняття моделей мужності або жіночності, що є прийнятими в рамках певної культури» [23, с. 206]. Свідомісне визначення ГІ подане також у вітчизняному посібнику з «Основ теорії гендеру» (2004): як «усвідомлення своєї належності до певної статі та готовність дотримуватись відповідних суспільних гендерних норм» [34, с. 519]. У соціології свідомісний підхід до змісту ГІ розкрито у роботах В. Добренькова і А. Кравченко [15], В. Новицької [32], Ю. Белікової [3] та ін. У педагогіці свідомісний підхід до розуміння ГІ нині впроваджують І. Кириллова [22] та Т. Дороніна [16].

За свідомісного підходу ГІ слушно виступає інстанцією рефлексії гендеру та конституювання гендерновідповідної поведінки. Усвідомлення своєї приналежності до однієї з двох статей, яке класично йменують «*статевою ідентичністю*», безсумнівно, відіграє чільну роль як у структурі, так і в генезі ГІ. Однак, на наше переконання, дана позиція недостатньо відображає багатоаспектну сутність ГІ особистості, оскільки остання є лише частково представленою у свідомості і, у цій представленості, не може повною мірою репрезентувати себе. Потенційну можливість такої репрезентації стримують, зокрема, механізми психологічного захисту. Аргументом на користь цієї тези можуть стати результати дослідження І. Романова, у яких було засвідчено відсутність факторів, що поєднують когнітивні (в даному контексті — явні, усвідомлювані) та емоційні (скриті) елементи ідентичності. Автор відзначив, «що за структурою одного компонента статевої ідентичності не можна зробити ніяких висновків про структуру іншого» [35, с. 41]. Та, як підкреслили ще А. Bandura і К. Bussey, навіть повністю усвідомлюючи свій гендер і стереотипи, що його супроводжують, діти варіюють у своїх санкціях по відношенню до гендернообумовлених класів поведінки [44].

Відповідно до *статусно-рольового підходу* [2; 8; 11; 19; 20; 31; 39; 46 та ін.] ГІ є способом і умовою організації поведінки з відтворення жіночності чи чоловічності, статусом оволодіння гендерною роллю. Так, Дж. Батлер зазначає, що «не існує ГІ до і окремо від проявів гендеру; ця ідентичність перформативно конститується тими її «проявами», які вважаються результатами її існування» [2, с. 329]. Авторка розуміє під ГІ результат освоєння гендерної ролі, а відповідно — наслідок ідентифікації з роллю. Подібну думку висловлює також Є. Ільїн, пов'язуючи здобуття ГІ із прийняттям хлопчиками і дівчатками чоловічої або жіночої ролі [20]. Розробник теорії гендерних схем S. Bem тлумачить ГІ як ступінь інтерналізації соціальних тисків з метою досягнення гендерної відповідності [46].

В. Москаленко та В. Романова розглядають ГІ як «статус людини, яка на основі самостійного рішення й висновків досягла стабільного визначення й усвідомлення себе як чоловіка або жінки, прийняла себе цілком через ґендерну поведінку, яка відповідає її біологічній статі» [31, с. 109]. Український розробник рольової теорії особистості П. Горностаєв переконалий, що ГІ «полягає у переживанні своєї відповідності ґендерним ролям, тобто сукупностям суспільних норм та стереотипів поведінки, характерних для представників певної статі (або приписаних представникам певної статі суспільно-історичною або соціокультурною ситуацією)» [8, с. 122]. Підкреслюють, що «ГІ — одна з найістотніших у сфері рольових ідентичностей», також А. Фурман і Т. Надвинична [39, с. 126]. Т. Данильченко визначає ГІ як «суб'єктивне переживання статевої ролі і усвідомлення своєї статі, відчуття себе чоловіком чи жінкою» [11, с. 109], ототожнюючи її з ідентичністю статеворольовою. Автор багатовимірної моделі ґендеру С. Іванченко, тлумачить ГІ як психологічний рівень функціонування ґендеру, також ототожнюючи її зі статеворольовою ідентичністю [19].

Теоретичні розробки проблеми змісту ГІ, виконані у статусно-рольовому підході, якнайповніше відповідають принципу єдності свідомості та діяльності, оскільки наголошують на необхідності зовнішнього вираження як ознаки досягнення ідентичності. Зазначені автори слушно відзначають, що роль у певному сенсі передре ідентичності: дитина опановує експресію статі через наичіння задовго до того, як її відкриваються культурні смисли чоловічого і жіночого (тим паче, що останні спочатку є лише інтерпретаціями виконання ролі Іншим). Пізніше, як влучно порівнює Н. Смелзер, «подібно до акторів, які намагаються відшукати різні інтерпретації ролі, діти відтворюють поведінку хитрих, грубих, щедрих людей» [36, с. 65] і коригують її відповідно до реакцій ровесників у відповідь. Однак ідеї існування «жіночої», «чоловічої» чи «статевідповідної» ролі або поведінки в цілому поза умовами традиційного суспільства є, на наш погляд, спірними: сучасні досягнення психології реклами описують явища впровадження і збуту щоразу нової (прибуткової) «статевідповідної ролі» та її атрибутів. Нині, як слушно зазначають О. Здравосмислова і А. Тьомкіна, можна говорити про «виробництво ГІ» [17, с. 45] — умисне продукування певних варіантів відношень чоловічності і жіночності. Для суспільств ХХІ століття концепти «чоловіча роль» та «жіноча роль» є поліваріантними змінними, далекими від колись константних, що, на наш погляд, дозволяє застосовувати їх у науковому контексті у якості метафор, а не нормативів.

Проблеми засвоєння ролі як акту відчуження (на противагу досягненню ідентичності) торкаються J. Waters і G. Ellis: «багато індивідів вчать успішно симулювати ґендерновідповідну поведінку задля досягнення або підтримання членства у конкретній референтній групі» [55, с. 95]. Як підкреслює G. Rekers, «рольова гнучкість є більш адаптивною, оскільки вона максимізує можливість прийняття групою однолітків» [53, с. 56]. З огляду на зазначене, підкреслюючи рольовий, поведінковий, дієвий аспект ГІ, ми звертаємось до усталеного поняття «статеворольова ідентичність».

У межах *самісного підходу* [14; 33; 35; 41; 42; 54 та ін.] ГІ розглядається як аспект, прояв або умовний компонент Самості, Власного Я, особистісної ідентичності. Самісні уявлення про сутність ГІ викладають, зокрема, О. Соколова, Н. Бурлакова та Ф. Леонтіу, визначаючи її як окремий випадок особистісної самоідентичності, завдяки якій виникає суб'єктивне «почуття статі». На думку А. Чекаліної, ГІ — «це суттєве, постійне Я, суб'єктивне поняття про себе, відчуття власної приналежності до чоловічої або жіночої статі» [41, с. 107]. Близьким до поданого є визначення J. Ross-Gordon, відповідно до якого ГІ — це «особистісний концепт самого себе як чоловіка або жінки» [54, с. 29], що підкреслює її чільне місце в універсумі суб'єктивної психічної реальності. Досліджуючи особливості статевої ідентифікації у підлітковому віці, І. Романов зазначає, що ГІ — це «внутрішня динамічна структура, що інтегрує окремі сторони особистості, пов'язані з усвідомленням і переживанням себе як представника певної статі, в єдине ціле без втрати своєї своєрідності» [35, с. 39–40]. На координаційній функції ГІ наголошують Л. Шнейдер та О. Чекмарьова: «гендерна або статева ідентичність — це складна інтегративна особистісна структура, завдяки якій відбувається усвідомлення людиною приналежності до певної статі і вибудовування нею у відповідності до цього своєї поведінки» [42, с. 65]. С. Діденко та О. Козлова тлумачать ГІ як «індивідуальне, особистісне відчуття себе чоловіком чи жінкою, своєї належності до певної статі» [14, с.177]. Виконаним у самісному підході також є дослідження смислових механізмів реалізації ГІ Л. Ожиговою, в якому ГІ постає як суб'єктивний простір особистісної буттєвості, пов'язаний з «виробленням певних способів соціокультурної презентації своїх організмних властивостей у тій формі, яка відповідає власним особистісним смислам» [33, с. 14].

Самісний підхід слушно підкреслює, що ГІ є умовно виокремленим аспектом особистісної ідентичності в цілому, який виражає її статево, сексуальну природу. Дослідники, які розробляють самісний підхід, не відкидаючи ідей свідомісного та статусно-рольового компонентів ГІ, справедливо вказують на їх вторинність по відношенню до інтегральної індивідуальної неповторності особистості. Розвиваючи самісні ідеї, ми приходимо до висновку, що гендер як неповторна багатоаспектна психічна репрезентація статі є перш за все *реальним*, яке лишено у подальшому піддається вербальному та поведінковому означенню. Оскільки реальне апріорі не може бути висловленим сповна, воно формує інтенцію, відповідно до якої особистість невтомно конститує систему його означень, намагається наповнити себе як текст символічним контекстом реального (або псевдореального) з метою бути *прочитаним* Іншим. За такого розуміння ГІ, відповідно, є цілісним переживанням автентичності означення гендеру, відповідності знака реальному смислу.

Виклад основного змісту. Зазначені підходи до розуміння змісту ГІ, на наш погляд, апелюють до значущих, проте часткових аспектів гендерного, тож їх варто розглядати як єдину систему позицій, що найповніше розкривають цілісну сутність ГІ через такі взаємопов'язані виміри:

— глибинне: реальне, тілесне, несвідоме, чуттєве, статеве, сексуальне, хтивне;

— когнітивне: пізнання, доступне свідомості, стереотипне, образне, уявлюване, уявне;

— поведінкове: активне, дійове, рольове, діяльнісне.

Вказана система дозволяє розглядати ГІ через її твірну основу — *гендер*, тлумачений нами як цілісна психічна репрезентація статі, сповнена неповторним динамічним глибинним, когнітивним та поведінковим змістом жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального досвіду. Гендер виконує індивідуально-нормативну функцію у генезі здійснення особистості та має «фундаментальне значення для ідентичності, для відчуття упізнаної індивідуальної та колективної сутності у світі» [45, с. 115]. Отже, на наше переконання, аналіз ГІ слушно обґрунтовувати саме з позицій сутності гендеру взагалі.

Коли йдеться про стать, визначену як чоловічу або жіночу, — йдеться про певну категорійну абстракцію, що апелює до генетико-анатомічних способів побудови організму відповідно до його місця у процесі відтворення, тобто яка «пов'язана з внутрішньовидовою репродукцією» [50]. Проте поза цією абстракцією індивід не мислить стать саму по собі: він має справу із переживанням, перцепцією та інтерпретацією статі — гендером. При цьому гендер в якості репрезентанта є двостатевим, він містить багатоаспектні концепти і жіночого, і чоловічого, оскільки останні існують у психічній реальності лише завдяки взаємоозначенню. Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі пишуть у «Анти-Едипі»: «у двох статей немає нічого спільного і в той же час вони безупинно поєднуються одна з одною в тому трансверсальному режимі, в якому кожен суб'єкт наділений двома статями, але відділеними одна від одної» [13, с. 98]. Хоча автори у своєму дослідженні не використовують поняття гендеру, проте найбільш точно ілюструють наш погляд на його подвійний зміст. Увесь індивідуальний досвід індивіда свідомо або несвідомо розщеплюється ним на «жіноче» та «чоловіче», що дозволяє йому структурувати межі свого Я, заповнюючи змістом простір того, «чим Я не є». Саме внутрішнє розщеплення, на думку А. Зупанчич, що здобувається шляхом відділення від Іншого та є, у кінцевому підсумку, розщепленням по відношенню до самої людини, «дає нам ідентичність і відносну автономію, так само як і дозволяє нам мати стосунки з іншими» [18, с. 15]. Таким чином, проблема ідентичності, зазначає Е. Труфанова, перетворюється на «проблему організації багатогранного індивідуального досвіду» [38, с. 105] в межах культури, яка «не може розвиватися без відмінностей між чоловіками і жінками» [21, с. 11]. І надалі, як підкреслює Р. Бурдьє, «намагаючись зрозуміти той чи інший об'єкт, ми включаємо себе — як чоловіків і жінок — до складу цього об'єкта» [47, с. 5], відтворюючи тим самим несвідомі схеми сприймання й оцінювання.

Незважаючи на відоме обмеження мовною картиною світу, культурою, тиском гендерних стереотипів і гендерних експектацій, які створюють умови для засвоєння певного типажу гендеру, властивого конкретному суспільству, особистість здобуває неповторний, унікальний досвід статі.

Відповідно, як влучно зазначає В. Менжулін, у той час коли існує лише дві статі, «гендерів стільки, скільки людей взагалі» [29, с. 68]. І, відповідно, оскільки «сенса гендеру кожної особистості є індивідуальним утворенням, тож існує багато маскуліностей і фемініностей» [49, р. 70].

Підсумовуючи сказане, ми прагнемо обґрунтувати явище ГІ, по-перше, як аспекту особистісної ідентичності і, по-друге, як похідної від гендеру особистості. Як аспект особистісної, ГІ відповідає усім її ознакам та властивостям, тож є інтегративним поняттям, «яке охоплює всі складові особистісних утворень та детерміноване великою кількістю біологічних, психологічних, соціальних та культурних факторів» [1, с. 11] та виражає «стан і водночас здатність людини інтегрувати себе у собі на основі самовизначення, самоцінності, самоусвідомлення в контексті всього навколишнього» [27, с. 61]. Відповідно до визначення ідентичності Е. Еріксоном, вона «ґрунтується на двох спостереженнях: на відчутті тотожності самому собі і неперервності свого існування в часі та просторі і на усвідомленні того факту, що твої тотожність та неперервність визнаються оточуючими» [43, с. 58–59]. За змістом, як слушно пропонує Т. Ткаченко, ідентичність можна розглядати як «характеристику узгодження і постійності репрезентацій Самості» [37, с. 149]. Відповідно до філософських міркувань В. Хьосле, «проблема ідентичності в будь-якому випадку є проблемою ототожнення, ідентифікації Я і Самості» [40, с. 114], де ключову роль відіграє відношення реальної Самості до її нормативного образу в свідомості індивіда. У систематизованому вигляді ГІ наділена тими ж сутнісними аспектами, що й ідентичність у цілому: самототожністю, цілісністю, стійкістю, безперервністю, динамічністю, схожістю/відмінністю [26]; непересічністю, тотожністю, окремішністю, стабільністю, самоцінністю [27]; актуальністю, вираженістю, валентністю [25]; незавершеністю і здійсненістю [6].

Розглядаючи ГІ як похідну від гендеру, ми розуміємо її як переживання неперервної самототожності, справжності себе як чоловіка або жінки на різних рівнях відношень гендеру до Самості. Примітно, що ГІ, на наш погляд, фіксує переживання неперервності та тотожності відносно власно здобутого гендеру, а не відносно суспільних гендерних норм. Йдеться про відчуття відповідності Самості гендеру у глибинній, когнітивній та поведінковій площинах, яке в більшості дорослих індивідів є латентним, самоочевидним і стає доступним свідомості переважно в період кризи ідентичності, коли зазначену відповідність порушено.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Здійснений аналіз теоретичних підходів та емпіричних даних з проблеми змісту ГІ особистості дозволив нам дійти таких висновків:

1. У дискурсах психології, соціології і педагогіки співіснують три основні підходи до тлумачення змісту ГІ: свідомісний, статусно-рольовий та самісний. За свідомісного підходу ГІ розглядається як аспект самосвідомості або ступінь усвідомлення особистістю своєї статі / гендеру. Статусно-рольовий підхід пов'язує ГІ із способом і умовою організації поведінки з відтворення жіночності чи чоловічності, статусом оволодіння гендерною

ролю. У межах самісного підходу ГІ розглянуто як аспект, прояв або умовний компонент Самості, Власного Я, особистісної ідентичності. Однак виділені підходи, на наш погляд, звертаються до значущих, проте часткових аспектів ГІ, тож її варто розглядати через єдину систему трьох взаємопов'язаних вимірів: глибинного, когнітивного і поведінкового.

2. ГІ є умовним аспектом особистісної ідентичності в цілому, що апелює до ґендеру — цілісної психічної репрезентації статі, сповненої неповторним динамічним глибинним, когнітивним та поведінковим смыслом жіночого та чоловічого, здобутої індивідом у результаті набуття індивідуального досвіду. Якщо ґендер є перш за все реальним, що потребує означення, то ГІ, відповідно, є цілісним переживанням автентичності означення ґендеру, переживанням неперервної самототожності, справжності себе як чоловіка або жінки на різних рівнях відношень ґендеру до Самості.

Література

1. Алексеева Г. Маскуліність/фемінність як чинник особистісної самоідентифікації у юнацькому віці / Г. В. Алексеева // Український соціум. — 2005. — № 2/3 (7/8). — С. 9–19.
2. Батлер Дж. Гендерная беспокійство / Дж. Батлер // Антология гендерной теории / Сост. Е. И. Гапова и А. Р. Усманова. — Мн.: Прошпен. — 2000. — С. 297–346.
3. Белікова Ю. Формування ґендерних ідентичностей рекламою: Автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Ю. В. Белікова. — Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. — 20 с.
4. Борошенко М. Феномен гетерогенності пола / М. Борошенко, М. Колясникова, В. Петровський // Мир психології. — 2001. — № 4. — С. 179–190.
5. Бутковская С. А. Становление гендерной идентичности в процессе профессионального самоопределения: Дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / С. А. Бутковская. — Хабаровск, 2007. — 202 с.
6. Верлока В. Ідентичність особистості: етико-філософський аналіз: Автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.07 / В. Е. Верлока. — К.: Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, 2006. — 13 с.
7. Говорун Т. Гендерна психологія: Навч. посіб. / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді — К.: Академія, 2004. — 308 с.
8. Горноста́й П. Личность и роль: Ролевой подход в социальной психологии личности / П. П. Горноста́й — К.: Интерпресс ЛТД, 2007. — 312 с.
9. Городнова Н. Психокорекція статевої ідентифікації підлітків / Н. М. Городнова // Наука і освіта. — 2004. — № 3. — Спецвипуск. — С. 36–39.
10. Гошовська Д. Проблеми ґендерної соціалізації особистості в контексті набуття фахової ідентичності: емпіричний ракурс / Д. Гошовська // Проблеми загальної та педагогічної психології, 2011. — Т. XIII, ч.1. — С. 86–92.
11. Данильченко Т. Психологія статі: Навч. посіб. / Т. В. Данильченко. — Ніжин: Аспект-Поліграф, 2006. — 208 с.
12. Девятых С. Раздельность человека в контексте современных представлений о половой дифференциации / С. Ю. Девятых // Социосфера. — 2010. — С. 26–32.
13. Делёз Ж. Анти-Эдип. Капитализм и шизофрения / Ж. Делёз, Ф. Гваттари. — М.: АСТ: Астрель, 2007, — 672 с.
14. Діденко С. Психологія сексуальності: Навч. посіб. / С. В. Діденко, О. С. Козлова. — К.: Академвидав, 2009. — 304 с.
15. Добренёв В. Гендер. Брак. Семья // Фундаментальная социология: в 15 т. / В. И. Добренёв, А. И. Кравченко. — М.: ИНФРА-М, 2006. — Т. 10. — 1094 с.
16. Дороніна Т. Теоретико-методологічні засади ґендерної освіти та виховання учнівської молоді / Т. О. Дороніна. — НАПН, Інститут вищої освіти, КДПУ, МОНМС України. — Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. — 331 с.

17. Здравомыслова Е. Кризис маскулинности в позднесоветском дискурсе / Е. Здравомыслова, А. Темкина // О муже(Н)ственности: Сб. статей / Сост. С. Ушакин. — М., 2002. — С. 432–451.
18. Зупанчич А. Эрос и комедия, или субъект и прибавочное удовольствие / А. Зупанчич // Гендерные исследования. — 2004. — № 11. — С. 5–23.
19. Іващенко С. Багатовимірна модель гендера / С. М. Іващенко // Соціальна психологія. — 2007. — № 4. — С. 157–173.
20. Ильин Е. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / Е. Ильин. — СПб.: Питер, 2003. — 544 с.
21. Кириллина В. Гендерный конфликт как фактор политических изменений / В. Н. Кириллина // Вестник МГУ им. Ломоносова. — серия 12, полит. науки. — 2004. — № 4. — С. 5–25.
22. Кириллова И. Формирование гендерной идентичности старшеклассников: Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / И. А. Кириллова. — Волгоград, 2005. — 28 с.
23. Ключикова-Цобенко В. Дослідження гендерної самоідентифікації на основі образів слов'янської міфології / В. О. Ключикова-Цобенко // Проблеми загальної та педагогічної психології, 2010. — Т. XII, ч. 3. — С. 200–207.
24. Козлов В. Гендерная психология: Учеб. пос. / В. В. Козлов, Н. А. Шухова. — СПб.: Речь. — 2010. — 270 с.
25. Коростелина К. Социальная идентичность и конфликт / К. В. Коростелина. — Симферополь: ДОЛЯ, 2003. — Вып. 2. — 360 с.
26. Крутікова О. Конституювання жіночої ідентичності в контексті материнсько-доньчиних стосунків / О. Крутікова // Психологія і суспільство. — 2010. — № 3. — С. 192–202.
27. Кубаєвський М. Концептні імплікації у вивченні взаємозв'язку ідентифікації й ідентичності / М. Кубаєвський, С. Лук'яненко // Психологія і суспільство. — 2009. — № 3. — С. 58–68.
28. Лень Т. Структура та функції первинної гендерної соціалізації в сучасному українському суспільстві / Т. В. Лень // Вища освіта України. Тематичний випуск «Наука і вища освіта в Україні: міра інтеграції». — 2009. — № 2. — Дод. 1. — С. 106–113.
29. Менжулін В. Гендер з плюралістичної точки зору / В. Менжулін // Філософсько-антропологічні студії — 2001. Спецвипуск. — К.: Стилюс, 2001. — С. 59–68.
30. Морозова-Ларіна О. Соціокультурні детермінанти формування гендерної ідентичності / О. І. Морозова-Ларіна // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки». — Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. — № 3. — С. 55–59.
31. Москаленко В. Особливості статевої соціалізації в умовах трансформації суспільства / В. Москаленко, В. Романова // Соціальна психологія. — 2003. — № 1. — С. 107–115.
32. Новицька В. Гендерна соціалізація: соціологічні концепції та практики: Автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.01 / В. П. Новицька. — К.: Інститут соціології НАН України, 2010. — 15 с.
33. Ожигова Л. Гендерная идентичность и смысловые механизмы её реализации: Автореф. дис. ... доктора психол. наук : 19.00.01 / Л. Н. Ожигова. — Краснодар, 2006. — 46 с.
34. Основи теорії гендеру: Навч. посіб. — К.: К. І. С., 2004. — 536 с.
35. Романов И. Особенности половой идентичности подростков / И. В. Романов // Вопросы психологии. — 1997. — № 4. — С. 39–47.
36. Смелзер Н. Сексуальные роли и неравенство / Н. Смелзер // Практична психологія та соціальна робота. — 2005. — № 4. — С. 63–67.
37. Ткаченко Т. О формировании чувства идентичности в процессе игровой терапии / Т. Г. Ткаченко // Психоанализ. — 2003. — № 3. — С. 149–163.
38. Труфанова О. Идентичность и Я / О. Е. Труфанова // Вопросы философии. — 2008. — № 6. — С. 95–105.
39. Фурман А. Основи гендерної рівності: Навч. посіб. / А. В. Фурман, Т. Л. Надвинична. — Тернопіль: Економічна думка, 2006. — 168 с.
40. Хесле В. Кризис индивидуальной и коллективной идентичности / В. Хесле // Вопросы философии. — 1994. — № 10. — С. 112–123.
41. Чекалина А. О влиянии родительских установок на формирование гендерной идентичности ребёнка / А. А. Чекалина // Мир психологии. — Москва — Воронеж, 2004. — № 2(38). — С. 106–113.

42. Шнейдер Л. Сексуальная активность молодежи как фактор гендерной социализации личности / Л. Б. Шнейдер, Е. И. Чекмарёва // Теория и практика гендерных исследований [материалы международной научно-практической конференции]. — Пенза-Ереван-Прага: Социосфера. — 5–6 мая 2010 г. — С. 64–71.
43. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. — М.: Прогресс, 1996. — 344 с.
44. Bandura A. On broadening the cognitive, motivational and sociostructural scope of theorizing about gender development and functioning / A. Bandura, K. Bussey // Psychological bulletin. — 2004. — vol. 130. — № 5. — pp. 691–701.
45. Barden N. The development of gender identity / N. Barden // VISTAS: Compelling Perspectives on Counseling. — 2005. — pp. 115–117.
46. Bem S. Gender schema theory: A cognitive account of sex typing / S. Bem // Psychological review. — 1981. — № 88. — pp. 354–364.
47. Bourdieu P. Masculine domination / P. Bourdieu. — Stanford, CA: Stanford University Press. — 2001. — 133 p.
48. Carver P. Gender identity and Adjustment in middle childhood / P. Carver, J. Younger, D. Perry // Sex roles. — august, 2003. — vol. 49. — № 3/4. — pp. 95–109.
49. Chodorow N. The power of feelings: personal meaning in psychoanalysis, gender, and culture / N. J. Chodorow. — London: Yale university press, 1999. — 328 p.
50. Elliot B. Gender Identity in Group-Analytic Psychotherapy / B. Elliot // Group-Analysis. — London: Sage, 1986. — vol. 19.
51. Kessler S. The medical construction of gender: case management of intersexed infants / S. J. Kessler // Signs. — vol.16. — № 1. — pp. 3–26.
52. Martin C. Cognitive theories of early gender development / C. Martin, D. Ruble, J. Szkrybalo // Psychological bulletin. — 2002. — vol.128. — № 6. — pp. 903–933.
53. Rekers G. Atypical gender development and psychosocial adjustment / G.A. Rekers // Journal of applied behavior analysis. — 1977. — № 10. — pp. 559–571.
54. Ross-Gordon J. Gender development and gendered adult development / J. Ross-Gordon // New directions for adult and continuing education. — winter, 1999. — № 84. — pp. 29–37.
55. Waters J. The Selling of Gender Identity. In Advertising and Culture: Theoretical Perspectives / J. Waters, G. Ellis. — Westport, CT: Praeger. — 1996. — pp. 91–103.

М. С. Боровцова

аспирант

кафедра глубинной психологии и психотерапии

Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского

ГЕНДЕРНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ ЛИЧНОСТИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Резюме

В статье рассмотрены три подхода к содержанию гендерной идентичности личности: апеллирующий к сознанию, статусно-ролевой и самостный, на основании анализа которых автор предлагает новое толкование гендерной идентичности относительно гендера и идентичности личности.

Ключевые слова: гендер, гендерная идентичность, статусно-ролевой подход, самостный подход, подход, апеллирующий к сознанию.

M. S. Borovtsova

graduate student

department of Depth Psychology and Psychotherapy

Taurida National V. I. Vernadsky University

GENDER IDENTITY OF THE PERSON: THEORETICAL ANALYSIS

Summary

Author proposes new explanation of gender identity in relation to gender and personal identity based on theoretical analysis of three approaches to gender identity content: conscious, status-role and self approach.

Key words: gender, gender identity, conscious approach, status-role approach and self approach.